

Inovácia a demokratizácia v jazyku s ohľadom na anglicizmy
Petra Jesenská
Katedra anglistiky a amerikanistiky, FHV UMB, Banská Bystrica

Anotácia: Inovačné a demokratizačné procesy prebiehajúce v slovenskom jazyku s ohľadom na anglicizmy a polemika sprevádzajúca tento proces.

Kľúčové slová: internacionalizácia, demokratizácia, preberanie inojazyčnej lexiky, anglicizmus

Globalizácia, internacionalizácia a teda vysoké riziko unifikácie kultúry sú tendencie, pred ktorými sa majú mnohí na pozore. Národy vyjadrujú túžbu zachovať si svoju kultúru a jazyk, ktorý je v rámci kultúry spoločnosti relevantný z hľadiska komunikačno-pragmatického aj z hľadiska identity jednotlivca aj identity celej jazykovej (národnej) komunity. Jazyk a kultúra (spoločnosť) sa stávajú jedno, tvoria jednotu a jedno od druhého nemožno oddeliť ako analogicky nemožno oddeliť tvár od hlavy, miechu od chrbtice, mozog od nervovej sústavy.

Jazyková situácia vo svete sa neustále mení, nikdy nebola a ani nebude stabilná, a v súčasnosti sa tempo zmien ešte zrýchľuje. Niektorými jazykmi hovoria stámilióny (čínština, hindčina, angličtina) a niektoré jazyky sú tesne pred zánikom (jazyky Severnej Ameriky – jazyk menomini, ktorým údajne hovorí ledva 50 komunikantov, po mandsky šiesti, po iowsky piati¹). Do konca 20. storočia sa z jazykovej mapy sveta vytratilí desiatky afrických, ázijských, oceánskych či amerických jazykov. Autori Krupa–Genzor (1996, s. 37) tvrdia, že zaručenú budúcnosť majú jazyky, ktoré ovláda dostatočný počet adolescentných jednojazyčných komunikantov. Ak sa pozeráme na situáciu z tohto hľadiska,

„ukazuje sa, že na ruskom Severe a na Aljaške je ohrozených 90 % domácich jazykov, v Austrálii (...) hrozí zánik 90 % z 250 jazykov pôvodného obyvateľstva. V Strednej Amerike pravdepodobne vyhynie v blízkej budúcnosti okolo 17 % z 300 jazykov a v Južnej Amerike do 27 % z tamojších 400 jazykov. V Severnej Amerike vymrie takmer 80 % jazykov“ (ibid.).

90 % zo všetkých jazykov sveta, ktorých presný počet nemôže byť známy (predpokladá sa 5000 až 6000), má podľa Haleho vyhynúť pod vplyvom rôznych negatívnych okolností (asimilácia, genocída, migrácia, vplyv médií – najmä televízie, absencia legálneho potvrdenia/podpory vlastného jazyka štátnosťou).

¹ Údaje prevzaté od autorov Krupa-Genzor (1996, s. 36) – je vysoko pravdepodobné, že minimálne posledné dva uvedené jazyky už nemusia existovať, pretože zanikli spolu so svojimi používateľmi.

Nemožno označiť jeden konkrétny jazyk za najvýznamnejší alebo najvplyvnejší, pretože pomer síl sa neprestajne mení aj medzi „najsilnejšími“ (najrozšírenejšími) jazykmi. Kým v 16. storočí bola politicky najvplyvnejším jazykom európskeho priestoru francúzština (14 miliónov používateľov) a angličtina s piatimi miliónmi používateľov zaujímala piate miesto, o tri storočia neskôr viedla francúzština stále prím (32 miliónov) a angličtina (20 miliónov) sa prepadla na šieste miesto aj napriek skutočnosti, že počet jej používateľov sa zvýšil až štvornásobne, kým počet používateľov francúzštiny sa zvýšil približne len jeden a polkrát. V polovici 20. storočia sa do vedenia svetových jazykov dostáva ruština (politické pozadie bipolárneho sveta) so 120 miliónmi používateľov a o tretie miesto sa delia tri jazyky – angličtina, francúzština a taliančina, každá so 60 miliónmi používateľmi. Pri komplexnom (globálnom) pohľade zistíme, že význam jednotlivých jazykov súvisí najmä s koloniálnou expanziou ich používateľov počas predchádzajúcich storočí (najmä v rozmedzí 15. – 19. storočia) a práve pri takomto pohľade sa angličtina z tretieho miesta v Európe dostáva na druhé miesto na svete čo do počtu hovoriacich. Ako jazyku medzinárodnej komunikácie jej jednoznačne patrí prvenstvo v globálnom meradle.

Význam jazyka nemožno posudzovať len podľa počtu jeho komunikantov, ale podľa vplyvu na používateľov iných jazykov a podľa dosahu na ich jazyky a ich kultúru. Je dôležité, či sa jazyk používa vo vede, v medzinárodnom obchode, turizme a pod. a aký je jeho dosah na používateľov iných jazykov, resp. na iné jazyky.

Preberanie inojazyčnej lexiky je proces, ktorý zasahuje v podstate všetky európske jazyky bez ohľadu na silu, s akou sa bránia. Tento proces nie je negatívny – je to jeden zo spôsobov obohacovania domácej slovnej zásoby. V diskusii o „cudzej“ slovnej zásobe v materinskom jazyku záleží na uhle pohľadu, pretože ak sa na preberanie pozeráme z diachrónneho hľadiska, potom za inojazyčné (cudzie) slová považujeme všetky, ktoré slovenčina prevzala z ktoréhokoľvek iného neslovenského jazyka (napríklad slová *tehla*, *musieť*, *sveter* pochádzajú z latinského *tegula*, nemeckého *müssen*, anglického *sweater*), ale dnes ich ako cudzie nevnímame. Z hľadiska synchronného považujeme za cudzie tie slová, ktoré ako cudzie vnímajú sami používatelia jazyka. Keby sme však z jazyka vypustili všetky prevzaté slová, je viac ako pravdepodobné, že by sa naša komunikácia stala minimálne problematickou, hoci pre puristov je miešanie materinského (domáceho) jazyka s iným (cudzím) jazykom prejavom úpadku. Francúzsko v snahe zabrániť znečisťovaniu jazyka anglicizmami prijalo v roku 1975 jazykový zákon zakazujúci používať tzv. *franglais*. Autori *Dynamiky* (1989, s. 273) sú presvedčení, že „dôsledkom preberania slov je aj napätie medzi

tendenciou k internacionalizácii a tendenciou k tvoreniu z domácich zdrojov“ a tomuto napätiu musia čeliť aj iné jazyky, medzi inými aj samotná angličtina.

Britská „jazyková polícia“ minimálne od sedemnásteho storočia vyvíjala nemalé úsilie na konzervovanie jazyka. Bez úspechu. V Spojených štátoch sa bránili prenikaniu neanglických slov do jazyka tak urputne, až zistili, že len z indiánskych jazykov sa v americkej angličtine ocitlo niekoľko tisíc slov. Úsilie o zastavenie prílivu lexiky z iných jazykov je pochopiteľné pri uvedomovaní si príslušnosti k jazykovej komunite. Človek chráni jazyk tým skôr, ak je tento súčasťou osobnej a/alebo národnej či etnickej identity ako sme už spomenuli vyššie. Jonathan Swift (1667 – 1745), autor preslávených Guliverových ciest, si s hrôzou uvedomil, že dve tri mladšie generácie nebudú rozumieť jeho angličtine práve tak, ako on nerozumie Geoffreymu Chaucerovi, ktorý žil tristo rokov pred ním (1340 – 1400). Snažil sa vytvoriť spoločnosť (inštitúciu), ktorá by sa zaoberala anglickým jazykom a chránila ho pred cudzími vplyvmi, skomoleninami a nepresnosťami. Približne v tom istom období sa jazykovedec a filozof John Locke (1632 – 1704) zaoberal idealistickou myšlienkou očistenia jazyka s ohľadom na sémantiku lexiky s cieľom vyhnúť sa konfliktom a nejasnostiam významov pochádzajúcich z nepochopenia prehovoru spolukomunikanta. Presadzovateľ racionalizmu vo vede, Locke, sa domnieval, že všetky hádky a nedorozumenia vyplývajú len z jazykových nejasností. Žiaľ, dnes už vieme, že nemal pravdu. Jazyk len sám osebe nespôsobuje informačné šumy medzi komunikantami, ku ktorým dochádza dôsledkom rozdielneho vnímania reality alebo vplyvom rôznych skúseností.

Jazyk sa neustále vyvíja, pretože aj ľudská spoločnosť hovoriaca jazykom sa vyvíja spoločensky, historicky, ekonomicky a technologicky, pričom prirodzený jazyk na každú zmenu prirodzene reaguje a musí reagovať – je to prejav jeho životaschopnosti a flexibility. Je to pochopiteľné a zarážajúce by bolo, keby sa dial opak, pretože ak akýkoľvek nástroj nevyhovuje potrebám, na ktoré je určený, treba ho opraviť, odložiť alebo vymeniť. Jazyk je nástrojom, pomocou ktorého komunikujeme, vyjadrujeme myšlienky, postoje alebo emócie. Obmedzovanie by tento ľudský nástroj brzdilo a okypťovalo by pole jeho pôsobnosti (potrebnosti, funkčnosti), čo by bolo na škodu nielen jazyku samotnému ale najmä jeho používateľom. Samozrejmosťou je istá forma regulácie, ktorá je nevyhnutná v každom jazyku, ak si len jeho používatelia uvedomujú dosah pôsobenia tohto nástroja pre spoločnosť. Tenzia medzi otvorenosťou a zatvorenosťou systému je prejavom zdravia jazyka ako aj vysokej schopnosti jeho používateľov prispôbovať jazyk funkčným potrebám spoločnosti (jazykovej komunity).

Angličtina prevzala (a neustále preberá) lexiku z asi 120 jazykov, čo je dvakrát viac ako počet jazykov, z ktorých preberá lexiku slovenčina. A predsa sú snahy o očisťovanie jazyka aj na Slovensku. Mnohým prekážajú najmä anglicizmy a poukazuje sa na agresivitu, s akou sa angličtina udomácňuje v iných jazykoch, ale nie je to problém angličtiny, ale daných jazykov, ktoré nemajú vhodný ekvivalent alebo pohotových používateľov reagujúcich na jazykové zmeny a inovácie. Viktor Krupa sa v jednej zo svojich štúdií okrem iného zaoberá vysokou mierou homonymie japonských kompozít pôvodne utvorených pomocou čínskych morfém a ich vplyvom na (ne)zrozumiteľnosť v odbornom štýle (Krupa, s.44, 2005). Japončina a čínština sú vhodnými príkladmi jazykov uzatvárajúcich sa z rôznych (najmä politických) dôvodov dlhú dobu pred svetom, jeho vplyvom a teda aj pred jeho jazykmi. Dôsledkom takejto vedomej alebo podvedomej segregácie je náročnosť jazyka pre vlastných používateľov, častá nezrozumiteľnosť a nepochopenie a z toho prameniace napätie medzi informáciou a jej kogníciou komunikantmi jazyka. Prílišná izolácia (jazyková a/alebo politická) môže viesť k presvedčeniu o jedinečnosti daného jazyka a k odcudzovaniu až zavrhovaniu iných jazykov. Tieto názory nemajú ďaleko od mýtov glorifikujúcich daný jazyk a vytvárajú podložie pre rasistické ideológie (porovnaj Krupa-Ondrejovič, s.64, 2005). Neprichodí nám hodnotiť uvedené jazyky ani správanie ich predstaviteľov. Použili sme ich len ako príklady na poukázanie dôsledkov neprimeranej izolácie a pokusov o čistotu jazyka. Vo všetkých jazykoch je to v podstate rovnaké s nacionalistickými a rasistickými postupmi, pretože jazykové mýty postupne prekračujú rozhranie jazykovedy a cez jazyk zvýrazňujú jedinečné vlastnosti (charakter, myslenie a pod.) príslušníkov národa a slúžia na dehonestovanie iných jazykov a národov.

Kladieme si nasledovné otázky. Treba ochraňovať čistotu jazyka? Kto sa má stať jeho ochrancom? Existuje vôbec riešenie, ktoré by sme pri preberaní slov mohli označiť za jediné správne? Existuje niekoľko „správnych“ prístupov? Existuje jazyk bez inojazyčných vplyvov? Odpoveď by mohla znieť, že o jazyk sa starajú kultivovaní používatelia jazyka, ale kto sú to? Jazykovedci? Spisovatelia? Učitelia? Mienka širokej verejnosti? Dôvodom na preberanie lexiky z iných jazykov, v súčasnosti najmä z angličtiny je už spomínaná tendencia k internacionalizácii, na ktorej negatívnom či pozitívnom vplyve sa jazykovedci nie celkom zhodujú. Môžeme len súhlasiť s tvrdením Kláry Buzássyovej, že „slovenčina bola vždy otvorená pre cudzie slová“ (Život, č. 11, 15.3.2004). Zároveň dodáva, že jazyk netreba ochraňovať pred cudzím vplyvom, pretože v Európe niet jazyka, o ktorom možno povedať, že neprebral (resp. nepreberá) lexiku z iného jazyka (z iných jazykov). Jazyk-soliter si v európskom priestore nedokážeme bez interakcie s inými jazykovými spoločenstvami

predstaviť. Vo svetovom meradle jestvujú izolované jazyky, pretože ich používatelia žijú izolovane prevažne z dôvodov geografických, ale v európskom priestore nie je takáto skutočnosť možná.

P. H. Nelde sa v jednej zo svojich štúdií o jazykových konfliktoch zaoberá vlastnosťami preberania inojazyčnej lexiky v smere od dominantného jazyka k recesívnemu (recesívny jazyk je preberajúcim jazykom), kde podotýka, že opačný smer preberania je skôr sporadický a „redukuje sa len na 'folklórne' slová, t. j. slová označujúce kultúrne prvky folkloristického záujmu, ktoré nejestvujú mimo kultúry identifikujúcej sa s jazykom recesívnej minority. Také slová môžu neraz prežiť jazyk, z ktorého prišli“ (Sociolinguistica Slovaca 4, 1999, s.25). Z hľadiska preberania lexiky vidieť istú analógiu medzi angličtinou a slovenčinou, aj keď v slovenskom priestore tieto jazyky vedľa seba neexistujú súbežne ako komunikačný štandard. Slovenčina preberá významnú časť z anglickej lexiky, kým opačným smerom to takto funguje len vo výnimočnom prípade.

Opäť musíme zopakovať, že jazyk neexistuje apriori sám osebe. Vznik jazyka bol podmienený istými komunikačnými potrebami ľudstva. Jazyk používame v konkrétnej situácii a je teda podmienený konkrétnym kontextom, čomu je nutné prispôbiť výber jazykových (a štylistických) prostriedkov. Pragmatický aspekt je relevantný v diskusii o „(ne)správnosti“ rôznych prvkov na všetkých jazykových rovinách. Pomocou pragmaticky orientovaných sociolingvistických výskumov by bolo možné odvodiť „hodnotiaci štandard na 'meranie' jazykovej kultúry a kultivovanosti jazykových prejavov“ (Dolník, s. 19, 2004). Vo všeobecnosti dochádza v jazykovede ku komunikačno-pragmatickému obratu, pretože je zrejmé, že tento prístup pomáha objasniť mnohé aspekty jazyka, z ktorými sa systémová lingvistika nedokáže vysporiadať. Nezavrhuje systémovú lingvistiku, veď práve na jej základoch staviame a využívame výsledky jej skúmaní a záverov, ale sociolingvistika nám poskytuje širší diapazón možností odpovedí na otázky, ktoré systémová lingvistika v mnohých prípadoch nedokáže zodpovedať v dostatočnej miere.

Príčiny preberania slov z cudzích jazykov (nielen z angličtiny) môžeme podľa Katreniakovej (2002, str. 25) rozdeliť na dve základné skupiny: mimojazykové a vnútrojazykové:

A) Mimojazykové:

1. kultúrny vplyv jedného jazyka na druhý
2. kontakty krajín
3. zvýšený záujem o štúdium istého jazyka

4. autoritatívnosť jazyka, z ktorého sa preberá
5. historicky podmienený záujem o kultúru istej krajiny
6. úroveň jazykovej kultúry vrstiev prijímajúcich nové slovo
7. snaha komunikanta pôsobiť aktuálne a/alebo fundovane (P. J.);

B) Vnútrojazykové:

1. nejestvovanie názvu pre nový pojem
2. tendencia utvoriť jednoslovný termín namiesto viacslovného (ekonomizácia jazyka – pozn. P. J.)
3. potreba presnosti, jednoznačnosti a jednodennosti
4. potreba diferencovať doterajší význam slova
5. nemožnosť tvoriť odvozeniny od domáceho názvu tvorenie slov rovnakého typu s použitím jedného spoločného prvku
6. internacionalizácia a demokratizácia jazyka (P. J.)
7. (morfematická) štruktúra slova/výrazu z prebraného jazyka a schopnosť prebraného výrazu zaradiť sa do štruktúry matarinského jazyka (P. J.).

Otázka vhodnosti či nevhodnosti preberania anglicizmov je jedným z najdiskutovanejších tém týkajúcich sa jazyka a úrovne jazykovej kultúry ako takej. V tomto smere hovoríme o funkčnom a nefunkčnom preberaní lexiky.

Preberanie inojazyčnej lexiky je prirodzený neustále sa meniaci proces, ktorý sa s prudko rozvíjajúcimi masmédiami, rýchlou výmenou informácií a vysokom životnom tempe ešte zrýchľuje. Preberanie inojazyčnej lexiky z hľadiska funkčnosti rozdeľujeme na pozitívne a negatívne. Pod pozitívnym preberaním rozumieme tie prebrané slová, pre ktoré nemáme v cieľovom (materinskom) jazyku pomenovanie (napr. *internet*, *blog*, *marketing*) alebo slová, ktoré prispievajú k variantnosti jazyka a teda sú funkčné slová a plnia svoju (dorozumievaciu) funkciu v jazyku. Negatívne prebrané slová chápeme ako nefunkčné a redundantné, pretože máme vytvorený adekvátny domáci ekvivalent (napr. *popcorn* – pukance, *cash* - hotovosť alebo *budget* – rozpočet). Postoje odborníkov aj mienka širokej verejnosti sa rôznia v názore na preberanie a používanie inojazyčnej lexiky (anglicizmov) – často sa pohybujú medzi dvoma pólmi od úplného odmietania po nekritické preberanie. Niektorí odborníci tvrdia, že pri dnešnom tempe a množstve anglických slov tieto nemajú čas udomáčniť sa. Katreniaková (2002, s. 25) uvádza, že Sibyla Mislovičová v roku 1994 takto rýchlo prevzaté anglicizmy „prirovnáva k nepozvanému hosťovi, ktorý sa nevyzlečie v predsieni, nepočká na pozvanie

hostiteľa, vtrhne rovno do obývačky, prípadne ešte vyhodí domácich na chodbu“. Vzniká tu riziko obviňovania angličtiny alebo hovoriacich anglickým jazykom z nanucovania anglicizmov iným jazykom, ale je len na slovenskom (nemeckom, francúzskom atď.) používateľovi, ako s anglicizmom vo svojom materinskom jazyku naloží. Naopak, často sa bránime anglicizmu (alebo inému „cudzorodému“ vplyvu) aj za cenu ochudobnenia jazyka, pričom podstupujeme riziko, že hurávlástenectvo zvíťazí nad zdravým rozumom, ako jedna celá tretina konzumentov v prieskume nákupných zvyklostí obyvateľstva, ktorá pri kúpe uprednostňuje slovenský výrobok bez ohľadu na cenu a kvalitu (Týždeň, č. 45, s. 32, 2005). V novinovom článku, z ktorého sme čerpali aj uvedené informácie, sa objavila zaujímavá legitímna otázka, či je jogurt z Bratislavy slovenský, ak sú majiteľmi mliekárne Rakúšania. Je zdomácnené slovo slovenské, ak ho ako cudzie nepocitujeme? Je prevzaté slovo skutočne anglické, ak ho angličtina prevzala napríklad z arabčiny alebo bengálčiny? Treba priznať, že nemáme na tieto jednoznačné otázky jednoznačné odpovede. Pred rokom 1989 malo všetko „iné“ nádyh cudzoty – slová z iných jazykov boli považované za cudzie, iný účes, štýl obliekania, výrazné farby a pod. Skrátka inakosť sa považovala za cudzosť so všetkými dôsledkami – byť rovnaký – rovnako pochodovať, rovnako sa obliekať, rovnako myslieť – bolo známkou domáckosti a príslušnosti k socialistickému národu – k socialistickému režimu. To je dôvod, pre ktorý pracujeme častejšie s výrazom *inojazyčná lexika*. Tento termín v sebe nenesie nádyh inakosti v zmysle cudzoty, ale viaže na seba konotácie inakosti, odlišnosti, rôznosti (nie cudzoty či nebudaj exotizmu): inojazyčné slová pochádzajú z iného, odlišného jazyka, nie z cudzieho jazyka v zmysle „nepoznaného jazyka“. Cudzí (jazyk, kraj a pod.) vnímame cez prizmu ostatného drôtu, z ktorého jednej strany sme boli „my“ a zo strany druhej „oni“. Cudzie je niečo, o čom nemáme dostatok informácií, niečo, čo nemáme možnosť preskúmať. Cudzie bolo na oficiálnej úrovni často prijímané ako niečo horšie, nižšej kvality a podobne. Ako cudzie chápem jazyky oceánske, jazyky austrálskych domorodcov (tzv. aboriginov) a podobne, ale v kontexte európskeho priestoru nemôžem chápať európske jazyky ako cudzie – samozrejme sú to iné jazyky a odlišujú sa od slovenčiny, ale nie sú cudzie v zmysle kontaktu a možnosti ich (s)pozn(áv)ania. Slovník cudzích slov pracuje s cudzími slovami v zmysle mnohorakosti a rozmanitosti výrazov z jazykov, ktorých zoznam a definície ponúka. Týždeň v čísle 45 (s. 32, 2005) na margo pôvodu výrobku podotýka, že: „Našinec vie, čo si má kúpiť. Neomylné napríklad siahne po vrecku zemiakových lupienkov Slovakia. Akéže iné ako slovenské by mali byť, keď sa volajú Slovakia? Na vrecku je

skromný textík. Krajina pôvodu: Česká republika.“ V Spojených štátoch aj rasisti obľubujú výraz *cool*² nevediac, že slovo pochádza z černošskej komunity... Pomohli sme si spomenutými analógiami s cieľom ukázať, že jazykový postoj súvisí so spoločensko-kulturologickým zázemím používateľov.

Spomínali sme názor Mislovičovej z roku 1994 na absenciu udomácnovania anglicizmov pre krátkosť a rýchlosť, s akou sa do slovenčiny preberajú. Podľa Katreniakovej (2002, s. 25) Dvonč naopak tvrdí, že asimilácia (resp. poslovenčovanie) slov anglického pôvodu sa urýchľuje, pretože zachovávanie pôvodnej grafematickej a zvukovej podoby po čase začína používateľa jazyka zaťažovať. Faktom je, že v roku 1969, kedy Ladislav Dvonč, publikoval uvedený názor na preberanie a udomácnovanie anglicizmov, bola jazykovo-politická situácia odlišná od dnešnej.

Nevyhnutné preberanie anglicizmov by sme mohli zaradiť k pozitívnemu vplyvu anglickej lexiky na slovnú zásobu slovenčiny, pričom nehodnotíme samotné entity označované anglicizmami. Hodnotíme ich používanie v jazyku. Ukážeme si to na nasledovnom príklade troch výrazov, ktoré sa do slovenčiny dostali naozaj len nedávno: *infotainment*, *celebrita* a *reality show*.

Infotainment /ɪn.fəʊ'teɪn.mənt/ je podľa Cambridge Advanced Learner's Dictionary (CALD) nepočítateľné substantívum s negatívnymi konotáciami na (televízne) správy a fakty, ktoré sú prezentované skôr na pobavenie diváka ako na sprostredkovanie skutočnej informácie: *It wasn't a real documentary – it was more what you'd call infotainment* (CALD, 2003). Stejskal (.týždeň, 42/2005, s. 31) sa v podstate zhoduje s touto definíciou, keď používa vo svojom príspevku tento termín v podobnej situácii: „Verejnoprávnosť“ teda vyzvala na súboj **infotainment** [zvýraz. P. J.] a bulvár v Novinách JOJ o pol ôsmej⁴*. V tomto prípade prebehol transfer do slovenčiny bez akejkoľvek sémantickej modifikácie výrazu a v podstate sa stotožnil s významovou funkciou, ktorú plnil v angličtine. Ide o tzv. *blend*, spojenie častí (obyčajne) dvoch slov do celku: v tomto prípade zo slov *information/inform* (informácia/informovať, oznámiť) a *entertainment* (zábava). Podobne vznikol aj notoricky známy *smog* zo slov *smoke* (dym, exhaláty) a *fog* (hmla). K sémantickému posunu počas transferu nedochádza ani pri výrazoch prevzatých pomerne nedávno: *reality show(s)* a *celebrita*, ktorých význam v slovenčine sa stotožňuje s významom v angličtine. Otázne je, či tieto tri výrazy (*infotainment*, *reality show*, *celebrita*) slovenčina potrebuje alebo si dokáže vytvoriť vlastné, prípadne sa úplne zaobíde bez denotátov daných entít. My si myslíme, že

² Pôvodne moderný džezový sloh z konca 40. rokov 20. storočia

slovenčina oplýva skvelým aparátom na preberanie a modifikáciu inojazyčných výrazov, avšak na uvedené tri výrazy nemá adekvátne domáce pomenovanie. S uvedenými výrazmi sa dostatočne vyrovnala a zaradila ich do svojej morfematickej štruktúry. Otázkou ostáva, čo si pod pojmom *infotainment* predstaví používateľ jazyka bez znalosti angličtiny – pravdepodobne v ňom výraz zanechá pocit frustrácie prípadne rozladenosti. Domnievame sa, že by rozumel pojmu infozábava ľahšie a pochopil by, že ide o správy, ktoré si kladú za cieľ nielen informovať ale aj pobaviť percipienta (diváka, poslucháča, čitateľa).

Celebrita sa v CALD-e (*celebrity* /sɪˈleɪ.b.rɪ.ti/) opisuje ako 1. počítateľné substantívum odkazujúce na niekoho, kto je slávny a úspešný, najmä v zábavnom priemysle, 2. nepočítateľné substantívum vyjadrujúce status slávneho človeka (*the state of being famous*). Slovenská slovtvorba okrem substantíva *celebrita* a adjektíva *celebritný* nedokáže vytvoriť iný slovný druh (deriváty) ako angličtina: substantívum – *celebration, celebrity*; adjektívum – *celebrated, celebratory*; sloveso – *to celebrate*. Výraz *celebrita* je latinského pôvodu a nepociťujeme tak silno jej anglický pôvod ako v nasledovnom prípade.

Slovné spojenie *reality show(s)* sa nenachádza ani v CALD-e ani v Macmillanovi (2002). Nepodarilo sa nám nájsť ho ani v online verzii KSSJ (<http://kssj.juls.savba.sk/kssj.cgi>, 2003). V elektronickom slovníku slovenského jazyka sme objavili len výraz *šou, show* [šou] neskl. ž. charakterizovanom ako prehliadka, predstavenie (obyč. výpravné): napr. veľkolepá šou (<http://www.forma.sk/onlines/slex/index.asp>). Vo Wikipédii (online verzia) sa *reality show* zhoduje s televíznym vysielaním, tzv. *reality television* a charakterizuje ju ako žáner televízneho vysielania, bez scenára, dokumentujúci “*actual events over fiction, and featuring "ordinary" people over professional actors*”** (http://en.wikipedia.org/wiki/Reality_show). Aj keď *reality show/šou* tu bola od začiatkov západnej televízie, rozmach zažila len nedávno v roku 2000 uvedením programu *Survivor* v niekoľkých krajinách súčasne, založenom na úspešnom švédskom formáte *Expedition Robinson* (http://en.wikipedia.org/wiki/Survivor_%28TV_series%29). Kritici *reality show/šou* tvrdia, že názov je viac než zavádzajúci, pretože má s realitou pramálo spoločné: účastníkov umiestnia do exotického prostredia alebo ich vystavia nenormálnym situáciám a takto v podstate veľmi umelo sa snažia navodiť pocit skutočnosti a skutočného života. Podľa výsledkov prieskumu Nielsen Media Research je zrejmé, že 56 % všetkých televíznych show/šou v Spojených štátoch tvoria práve *reality show(s)* a vo svete celkovo zastupujú 69 % zo všetkých televíznych *show(s)*.

Uvedieme ešte jeden príklad, pretože na rozdiel od slov *celebrity* (z angl. *celebrity* – zaujímavá grafická zhoda s nominatívom plurálu v slovenčine) alebo *infotainment* nemožno nájsť lexikalizovanú podobu slova v lexikonoch z rokov 1999 ani 2002-2003 (nenachádza sa v Slovníku cudzích slov ani vo Veľkom slovníku cudzích slov). Podobne ako *reality show*, nenájdeme v anglických výkladových slovníkoch ani slovo *blog*. V online verzii anglického etymologického slovníka sme výraz objavili na stránke <http://www.etymonline.com/>, kde sme sa dozvedeli nasledovné – neologizmus sa začal objavovať v rozmedzí rokov 1999 – 2004 a je skratkou výrazu *weblog* (*world wide + log*). Joe Bloggs je meno obyčajného radového britského občana, človeka milión, ktoré sa začalo používať okolo roku 1969 (americký ekvivalent Joe Blow), z čoho je zrejmé, že ide o typický britský anglicizmus. *Blog* v angličtine vystupuje ako substantívum (*blog, blogging; blogger*) a pomocou konverzie aj ako sloveso (*to blog, blogged*). *Blog* je forma internetového denníka alebo hovoríme o chronologickom zoradení myšlienok; pri slovese ide o skutočnosť, že niekto je autorom (byť autorom – *to author an online diary*) online denníka. Do slovenčiny prenikol *blog* cez denníky (napr. *Sme* a iniciatíva *blog.sme.sk*) a týždenníky (napr. *.týždeň*), t. j. prostredníctvom tlače (dnes často nazývaných *printové médiá*, aby podčiarkli skutočnosť, že je možné prečítať si aj ich elektronickú podobu na internete). Slovenčina pozná päť podôb termínu: *blog* (maskulínne substantívum neživotné podľa vz. *dub*), *bloger* (maskulínne substantívum životné podľa vz. *chlap*), *blogerstvo* (substantívum stredného rodu podľa vz. *mesto*), *blogovanie* (substantívum stredného rodu podľa vz. *vysvedčenie*) a sloveso *blogovať* s konjugáciami *blog-ujem, blog-uješ, blog-uje, blog-ujeme, blog-ujete, blog-ujú*. Termín je ľahšie zaradiť do štruktúry slovenčiny, pretože posledná graféma aj fonéma je práve spoluhláska. *Reality show* je nesklonný termín aj preto, že usporiadanie hlások a grafém nie je typické pre slovenskú morfológiu.

Prostredníctvom angličtiny sa do slovenčiny nedostávajú len anglofónne pomenovania ale aj výrazivo z indiánskych, austrálskych a indických jazykov, ktorých inventár tiež prispieva k rozmanitosti a obohacovaniu slovenskej slovnej zásoby.

Zdroje

Cambridge Advanced Learner's Dictionary. 2003. Version 1.0. Software TEXTware A/S, Copenhagen 2003.

DOLNÍK, Juraj. 2004. *Sociolingvistika, systémová lingvistika a spisovná slovenčina*. In: *Jazyk v komunikácii*. Bratislava: Veda, s. 15 - 20, 2004. ISBN 80-224-0809-3

Elektronický slovník slovenského jazyka: <http://www.forma.sk/onlines/slex/index.asp>

HORECKÝ, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján a kol. 1989. *Dynamika slovej zásoby súčasnej slovenčiny*. V texte ako *Dynamika*. Bratislava: Veda, 1989. ISBN 80-224-0047-5

<http://www.etymonline.com/index.php?search=blog&searchmode=none>

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana. 1990. *Slovník cudzích slov*. Bratislava: Tretie, revidované vydanie, SPN, 1990. ISBN 80-08-00006-6

Krátky slovník slovenského jazyka: <http://kssj.juls.savba.sk/kssj.cg> - online verzia. 2003. 4., doplnené a upravené vydanie. Redigovali: J. Kačala - M. Pisárčiková - M. Považaj. Bratislava: Veda 2003.

KATRENIÁKOVÁ, Z. 2002. *Anglicizmy v slovenčine z hľadiska didaktiky komunikácie*. Banská Bystrica: Metodické centrum, 2002, s. 25 . ISBN 80-8041-399-1

KRUPA, Viktor – GENZOR, Jozef. 1996. *Jazyky sveta v priestore a čase*. Bratislava: Veda, 1996. ISBN 80-224-0459-4

KRUPA, Viktor. 2005. *Ten, čo sa živí medom*. s. 41 - 48. In: *Anthropos*, Ročník 2, Číslo 1/2005, Bratislava: Kalligram, 2005, s. 80. ISSN 1336-5541

KRUPA, Viktor – ONDREJOVIČ, Slavomír. 2005. *Jazykové mýty*. In: *Mýty naše slovenské*, Bratislava: Academic Electronic Press, s. 62-70, 2005. ISBN 80-88880-61-0

Nelde, Peter H. 1999. *Výskum jazykových konfliktov*. In: *Sociolinguistica Slovaca* 4, Bratislava: Veda, 1999. ISBN 80-224-0603-1

STEJSKAL, Bohumil. 2005. *Teletýždeň*. In: *.týždeň* 42/2005, s. 31. Bratislava: W Press, 2005. ISSN 1336-5932

.týždeň, 45/2005, s. 32: *Vlastnenectvo kúpou*.

Wikipedia. *The Free Encyclopedia*. http://en.wikipedia.org/wiki/Reality_show

Život, č. 11 (15.3.2004): *Hovoríme ešte po slovensky?* Rozhovor s Klárou Buzássyovou Novák, Jaromír, *Život* Vydáva Euroskop-Ringier a. s., s. 20 – 22. ISSN 0139-6323

Citácie:

* STEJSKAL, Bohumil. 2005. *Teletýždeň*. In: *.týždeň* 42/2005, s. 31. Bratislava: W Press, 2005. ISSN 1336-5932: *Snažím sa chápať tieto zmeny [v spravodajstve STV – pozn. P. J.] v súvislostiach. Správy Slovenskej televízie si netrúfli súperiť s Televíznymi novinami Markízy a návykom Slovákov o siedmej počúvať Pariškovú, Ďurianovú a spol.. „Verejnoprávnosť“ teda vyzvala na súboj **infotainment** [zvýraz. P. J.] a bulvár v Novinách JOJ o pol ôsmej. Odvážny adrenalínový reportér, krv, poplašné správy o konci sveta a domáce zvieratka na JOJ-ke odkrajujú o približne jedno percento televízneho koláča viac ako si odhryznú spravodajcovia STV. Dôsledkom klesajúcej sledovanosti je výmena tvári, hudby či farieb. Kozmetika.*

** Wikipedia. *The Free Encyclopedia*. Online verzia http://en.wikipedia.org/wiki/Reality_show **Reality television** is a genre of **television** programming which generally is unscripted, documenting actual events over fiction, and featuring "ordinary" people over professional actors. Although the genre has been featured since the early years of television, the current explosion of popularity dates from circa 2000 (particularly from *Survivor*). Critics of the genre have claimed that the term is a misnomer, as many reality TV shows put the participants in exotic locations and/or abnormal situations, thus not promoting a sense of "**reality**." According to the *Nielsen Media Research*, reality shows account for about 56% of all of American TV shows (both in cable and broadcast), and also accounts to about 69% of all of the **world** TV shows (in cable and in broadcast).